

Εισαγωγή στην Κλασική Αρχαιολογία II (5ος - 4ος αι. π.Χ.)

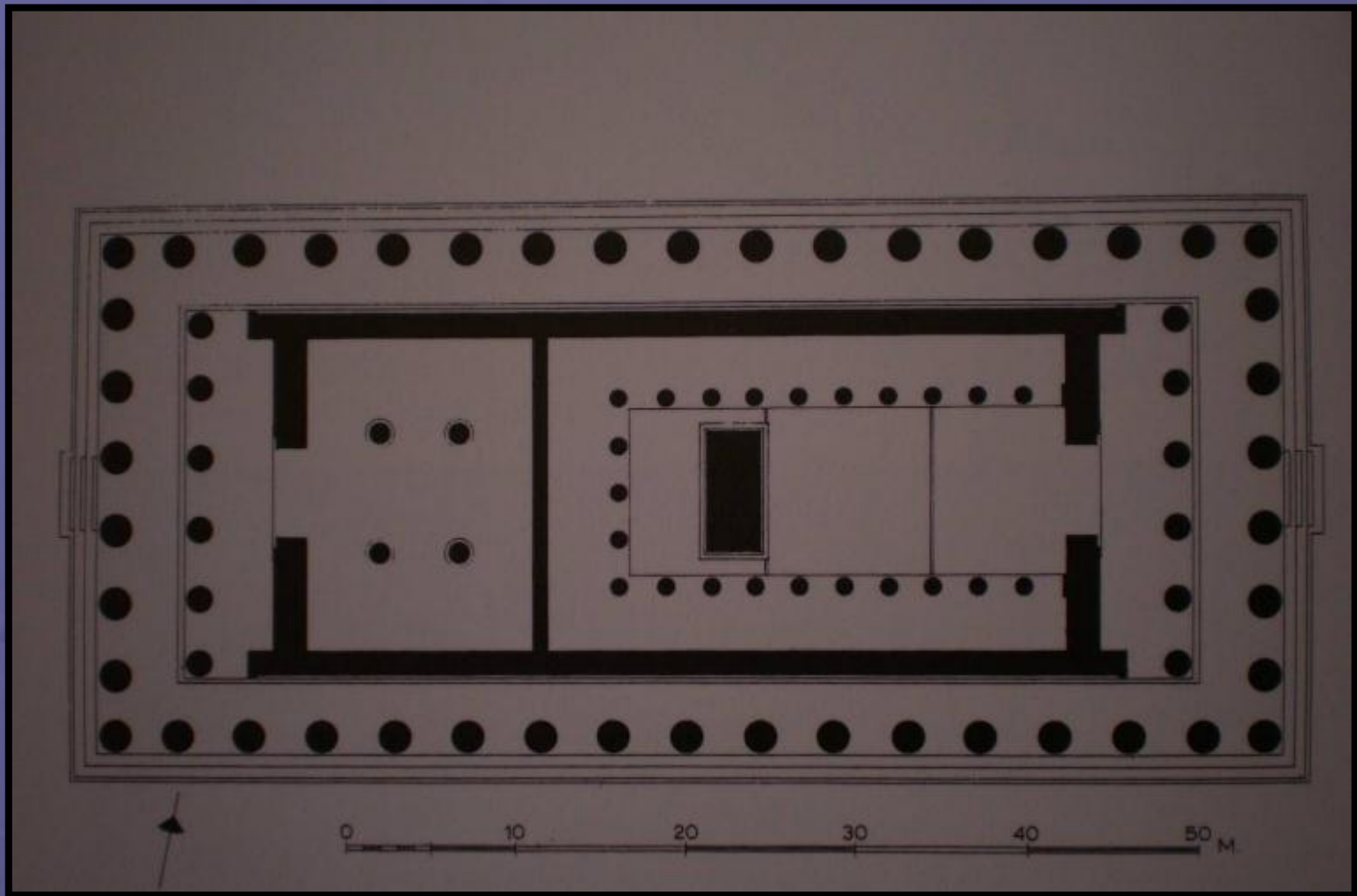
Ιφιγένεια Λεβέντη

Τμήμα: Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

4. Ο ώριμος κλασικός ρυθμός στη γλυπτική. Ο γλυπτός διάκοσμος του Παρθενώνος. Οι δωρικές μετόπες και η ιωνική ζωφόρος

Ο περίκλειος Παρθενών έχει εξωτερικά στο θριγκό του πτερού 92 ανάγλυφες μετόπες, οι οποίες αποτελούσαν εξαιρετικά πλούσιο γλυπτό διάκοσμο, ο οποίος δεν συνηθιζόταν σε άλλους ελληνικούς ναούς, παρά μόνον σε Θησαυρούς. Οι μετόπες, χρονολογούνται μεταξύ 446-442 π.Χ. και συνιστούν το πρωιμότερο τμήμα του γλυπτού διακόσμου του ναού. Διακρίνουμε σε αυτές πολλά στοιχεία του Αυστηρού ρυθμού αλλά και ορισμένα χαρακτηριστικά του νέου Όριμου Κλασικού ρυθμού στη γλυπτική. Οι μετόπες αποδίδουν μυθικά επεισόδια με συμβολικό περιεχόμενο. Στις βόρειες απεικονίζεται η Ιλίου Πέρσις, στις νότιες η Θεσσαλική Κενταυρομαχία, στις ανατολικές η Γιγαντομαχία και στις δυτικές η αττική Αμαζονομαχία. Τα τρία τελευταία μυθικά θέματα λειτουργούν αλληγορικά και συμβολίζουν τη νίκη των Ελλήνων και ιδιαίτερα των Αθηναίων που εκπροσωπούν τον θρίαμβο του πολιτισμού εναντίον των δυνάμεων του χάους και της βαρβαρότητας που εκπροσωπούν οι Πέρσες. Είναι ωστόσο παράξενο ότι σε μερικές μετόπες στη νότια και τη δυτική ζωφόρο, οι Κένταυροι και οι Αμαζόνες αντίστοιχα υπερισχύουν των Ελλήνων. Η άλωση της Τροίας στις βόρειες μετόπες υπογράμμισε τα δεινά του πολέμου για τους αμάχους.

Κάτοψη του Περίκλειου Παρθενώνος, 447-432 π.Χ.

Βόρεια μετόπη 28, Ιλίου Πέρσις. Η διάσωση της οικογένειας του Αινεία. Αινείας, Αγχίσης, Ασκάnios, Κρέουσα.

Βόρειες μετόπες Παρθενώνας, 24-25. Ιλίου Πέρσις. Ο Μενέλαος βαδίζει μαζί με έναν σύντροφό του εναντίον της Ελένης, για να την τιμωρήσει. Η Ελένη στη διπλανή μετόπη έχει καταφύγει στο ξόανο της Αθηνάς, ενώ μεσολαβεί ανάμεσα στους συζύγους η Αφροδίτη, κατά μέτωπον και αναγνωριζόμενη από τον μικρό Έρωτα πάνω στον δεξιό ώμο της, η οποία και επιτυγχάνει τη συμφιλίωσή τους. Η σκηνή είναι γνωστή από την αττική ερυθρόμορφη αγγειογραφία και επέτρεψε την ταύτιση του θέματος των βόρειων μετοπών με την Ιλίου Πέρσις.

Βόρειες μετόπες του Παρθενώνος 31-32. Ιλίου Πέρσις. Θεότητες. Στην 31 ο Ζευς καθιστός στον Όλυμπο διαβουλεύεται με την Ίριδα (;) για την πρόκληση του Τρωικού πολέμου. Στην μετόπη 32 η Ήρα καθιστή στα δεξιά και απέναντί της ίσως η Ήβη. Οι μορφές διασώθηκαν από την απολάξευση στους χριστιανικούς χρόνους, πιθανόν διότι η σκηνή θύμιζε τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Κατά μια άλλη άποψη οι δύο αυτές μετόπες απεικονίζουν την προετοιμασία του ιερού γάμου Διός και Ήρας, αντίστοιχου στη συμφιλίωση Μενελάου και Ελένης στις μετόπες 24-25 της ίδιας πλευράς.

Ανατολικές μετόπες του Παρθενώνος. Γιγαντομαχία . Στην 4, η Αθηνά μάχεται εναντίον του Γίγαντα Αλκυονέα και στεφανώνεται από τη Νίκη που πετά πάνω από αυτήν. Αυτή η μετόπη είναι τρίμορφη όπως και η 11 με τον Ηρακλή, καθώς Αθηνά και Ηρακλής είναι οι κύριοι πρωταγωνιστές της Γιγαντομαχίας. Στη μετόπη 6 ο Ποσειδών καταβάλλει τον Γίγαντα Πολυβώτη, καταπλακώνοντάς τον με έναν μεγάλο βράχο (τη Νίσυρο) που έχει αποκόψει από τη νήσο Κω, πάνω στην οποία πατούν οι δυο αντίπαλοι.

Ανατολικές μετόπες του Παρθενώνος.
Γιγαντομαχία. Στην 7 η Ήρα οδηγεί τον
περωτό δίφρο του Διός. Το μόνον
περωτό άρμα θεού στη συνολική
σύνθεση είναι του πατέρα των θεών. Ο
Ζευς μάχεται στην κεντρική μετόπη 8.

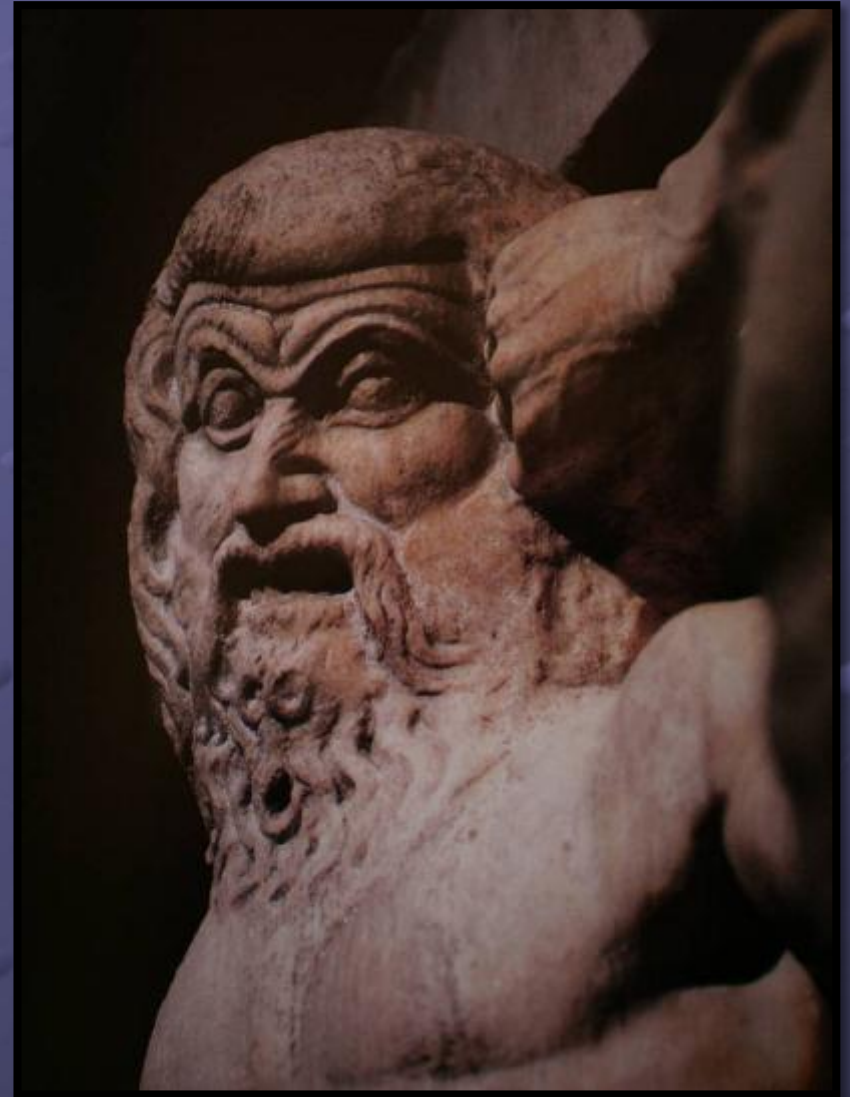
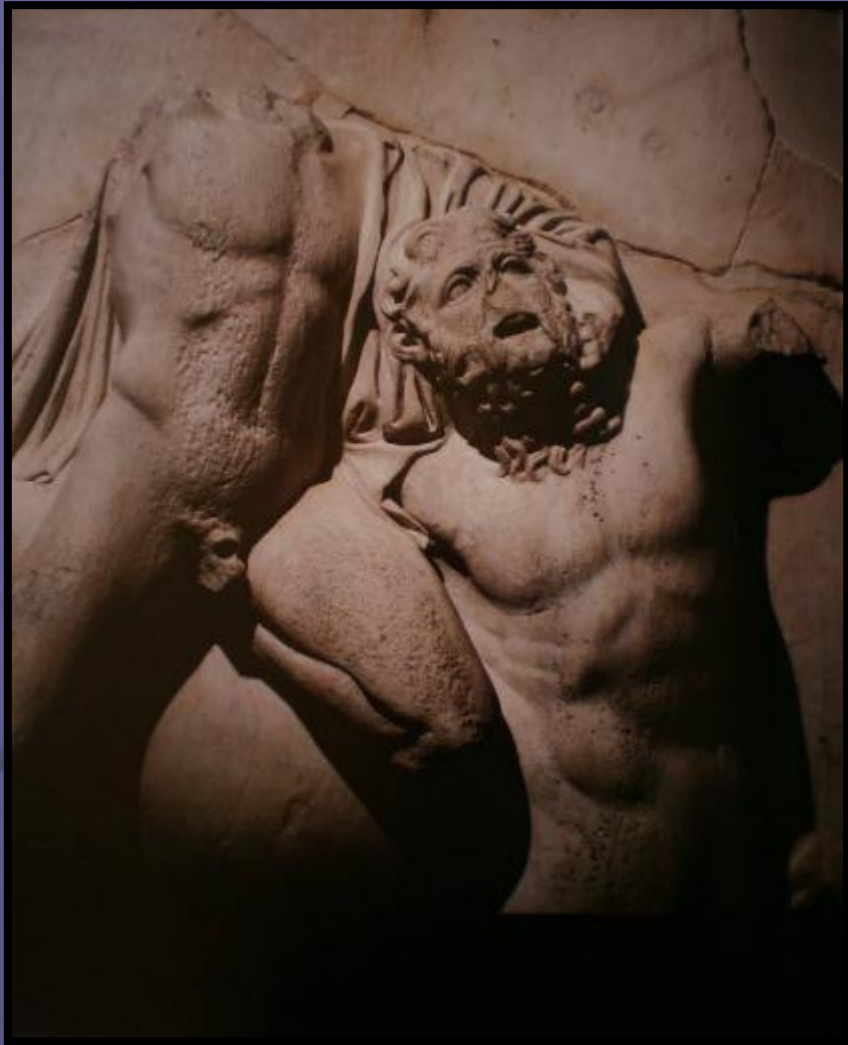

Ανατολικές μετόπες του Παρθενώνος. Γιγαντομαχία.
Μετόπη 11, Έρωτας και Ηρακλής ως τοξότες. Ο Έρωτας
ιδωμένος από την πλάτη υπερασπίζεται τη μητέρα του
Αφροδίτη που μάχεται στη μετόπη 12. Ο Ηρακλής με το
ρόπαλο και το τόξο στο προτεταμένο χέρι του, το οποίο
διακρίνεται κοντά στη δεξιά πάνω γωνία της πλάκας
μάχεται εναντίον του γονατιστού Γίγαντα.

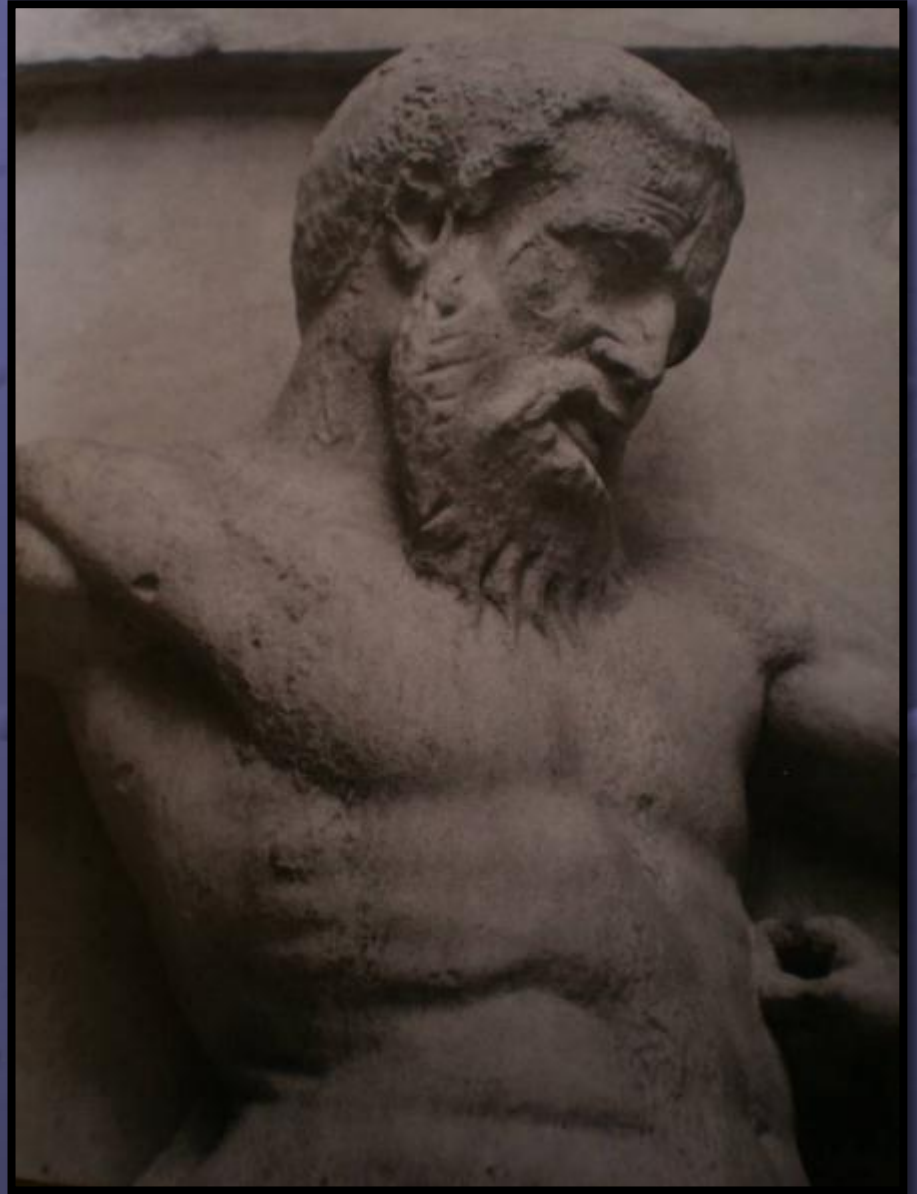

Η Αμαζονομαχία στις δυτικές μετόπες του Παρθενώνος.

Νότιες μετόπες του Παρθενώνος. Θεσσαλική Κενταυρομαχία. Οι Κένταυροι ακολουθούν δύο εικονογραφικούς τύπους. Με πρόσωπα ζωώδη που θυμίζουν θεατρικές μάσκες και με εξανθρωπισμένα πρόσωπα. Βλ. και τις επόμενες διαφάνειες.

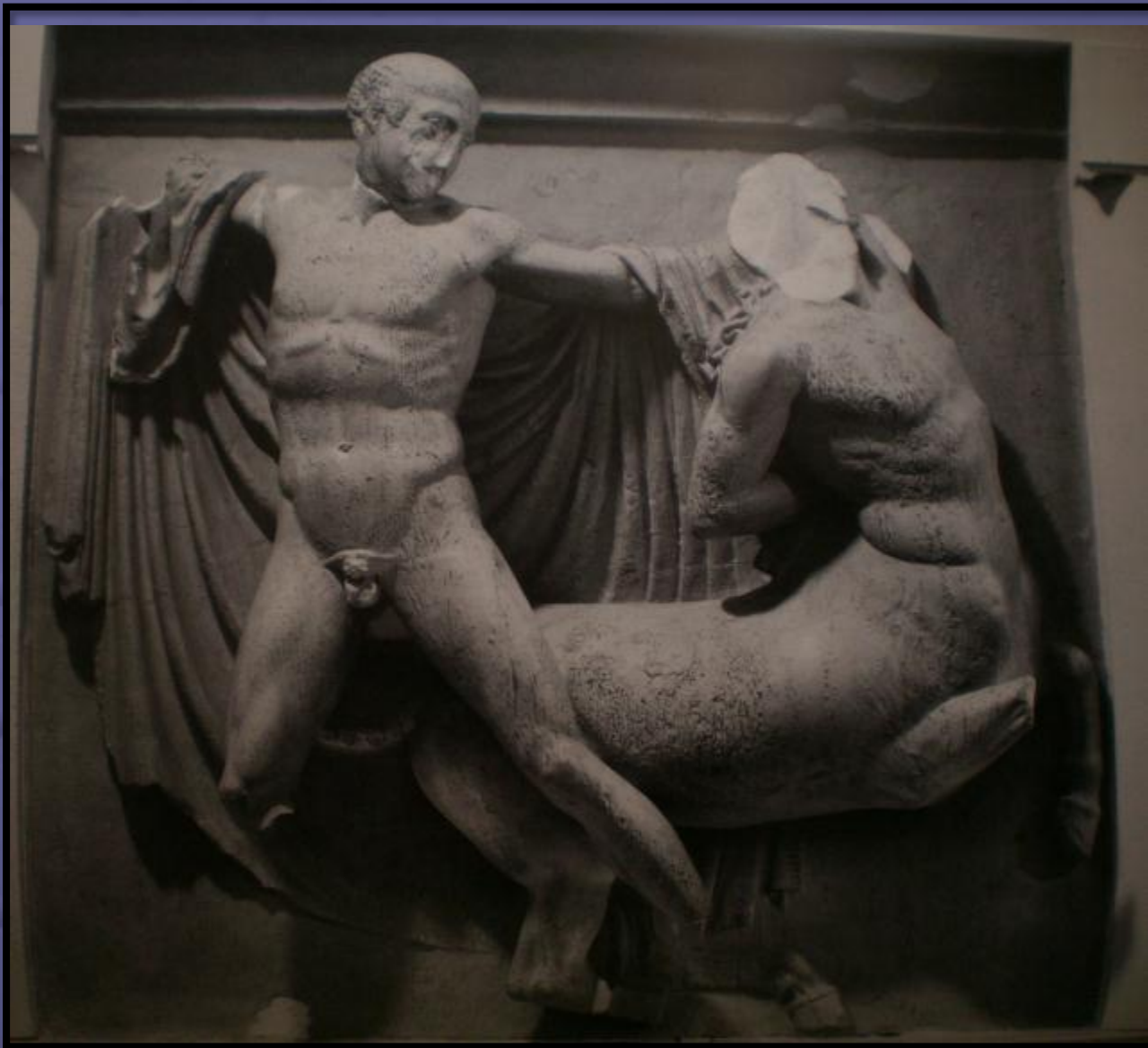

Νότια μετόπη 29 του Παρθενώνος από την Θεσσαλική Κενταυρομαχία.
Αθήνα, Μουσείο Ακροπόλεως. Η μετόπη αυτή έχει αναπτυγμένα
πλήρως τα χαρακτηριστικά του Κλασικού Ρυθμού. Εκμαγείο, Βασιλεία.

Νότιες μετόπες του Παρθενώνος. Κενταυρομαχία. Ο Λαπίθης εδώ είναι κατ'εξίρεση οπλισμένος με ασπίδα, ενώ ο Κένταυρος χρησιμοποιεί ως πρόχειρο όπλο μίαν υδρία από το γαμήλιο γεύμα του Πειρίθου. Εκμαγείο, Βασιλεία.

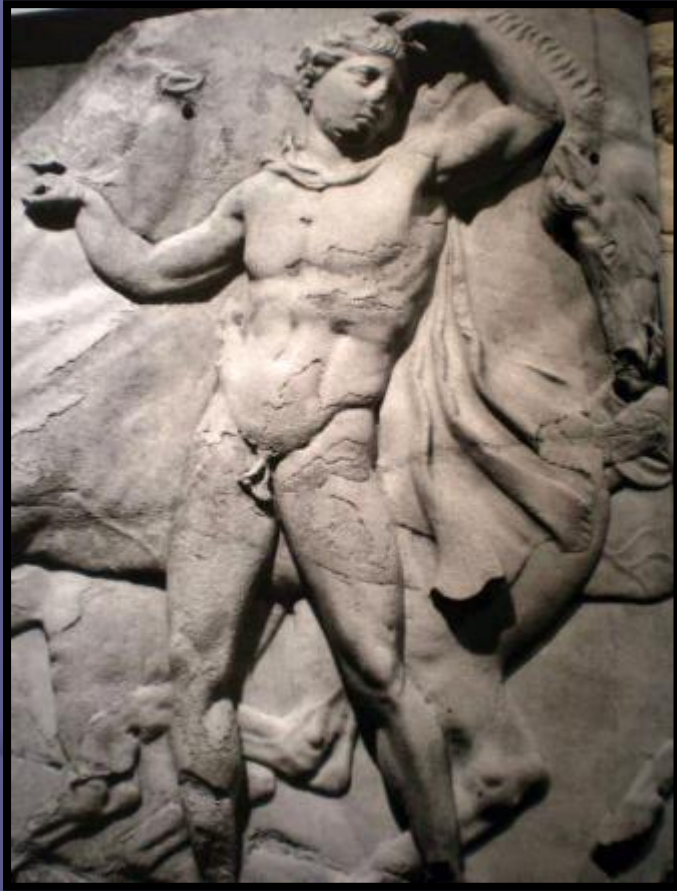
Η νότια μετόπη 27 του Παρθενώνος στην οποία πολλοί μελετητές αναγνωρίζουν τον Θησέα μαχόμενο εναντίον Κενταύρου από το χαρακτηριστικά απλωμένο πίσω από τη μορφή του ήρωα μάτιο. Εκμαγείο, Βασιλεία.

Η ιωνική ζωφόρος του Παρθενώνος

Η ιωνική ανάγλυφη ζωφόρος η οποία περιθέει τον κυρίως ναό του Παρθενώνος και χρονολογείται μεταξύ των ετών 442 και 438 π.Χ., θεωρείται σήμερα ότι αποδίδει την Πομπή των Μεγάλων Παναθηναίων, αλλά και άλλα στιγμιότυπα αυτής της εορτής, όπως τη σκηνή παράδοσης του πέπλου για την Αθηνά Πολιάδα, και τον αποβατικό αγώνα, με αναφορές και στους θεσμούς της αθηναϊκής δημοκρατίας, όπως η αναδιοργάνωση του ιππικού από τον Περικλή.

Στο μνημείο αυτό εμφανίζεται για πρώτη φορά πλήρως αναπτυγμένος ο Ώριμος Κλασικός Ρυθμός. Η παράσταση αριστοτεχνικά λαξευμένη σε επάλληλα στρώματα χαμηλής αναγλυφικής έξαρσης, αναλύεται σε δύο κατευθύνσεις οι οποίες εκκινούν από τη ΝΔ γωνία του οικοδομήματος. Ιππείς σε προετοιμασία και σε ήρεμο καλπασμό απεικονίζονται στη δυτική πλευρά, Στις δύο μακρές πλευρές της ζωφόρου, τη νότια και βόρεια συναντάμε ιππείς, άρματα και οπλίτες στον *αποβάτη* αγώνα, θαλλοφόρους, υδριαφόρους, σκαφηφόρους και πινακοφόρους, καθώς και τους μουσικούς, και τους νέους που συνοδεύουν τα ζώα για τη θυσία, αποκλειστικά άνδρες, και ανάμεσά τους διασπαρμένους τελετάρχες, όπως και στην ανατολική ζωφόρο. Και τα δύο σκέλη συγκλίνουν στην ανατολική πλευρά, όπου εμφανίζονται οι γυναικείες μορφές, οι δέκα επώνυμοι ήρωες των αττικών φυλών, το δωδεκάθεο που παρακολουθεί την πομπή, και η κεντρική σκηνή του πέπλου. Το δωδεκάθεο παριστάνεται εδώ για πρώτη φορά στη γλυπτική. Στο κέντρο δύο κορίτσια, ίσως Αρρηφόροι μεταφέρουν στην κεφαλή πάνω σε δίφρους πιθανότατα ενδύματα για το λατρευτικό ξόανο της Αθηνάς Πολιάδος που παραδίδουν στην ιέρεια της θεάς, ενώ πίσω της ο άρχων βασιλεύς με τη βοήθεια ενός παιδιού αδιευκρίνιστου φύλου ασχολείται με τον Παναθηναϊκό πέπλο.

Ιππείς στην ιωνική ζωφόρο του Παρθενώνος.

Δυτική πλευρά της ιωνικής ζωφόρου του Παρθενώνος.
Ιππέας σε προετοιμασία μαζί με τον ιπποκόμο του και ο
ένας ίππαρχος δαμάζει το άλογό του.

Ιωνική ζωφόρος του Παρθενώνος.
Ανατολική πλευρά. Επώνυμοι αττικοί ήρωες.

Ιωνική ζωφόρος του Παρθενώνος. Ιππείς σε καλπασμό.

Ιωνική ζωφόρος του Παρθενώνος. Ο αποβάτης αγώνας Το αγώνισμα αυτό εντασσόταν στο πρόγραμμα των Παναθηναϊκών αγώνων και ισχυροποιεί την άποψη που εξέφρασαν νεότεροι ερευνητές ότι το θέμα της παρθενώνας ζωφόρου δεν ήταν αποκλειστικά η Παναθηναϊκή πομπή, αλλά και συμβάντα από άλλες ημέρες της Παναθηναϊκής εορτής ή και αναφορές σε θεσμούς της περίκλειας δημοκρατίας.

Ιωνική ζωφόρος του Παρθενώνος. Υδριαφόροι νέοι και μουσικός.

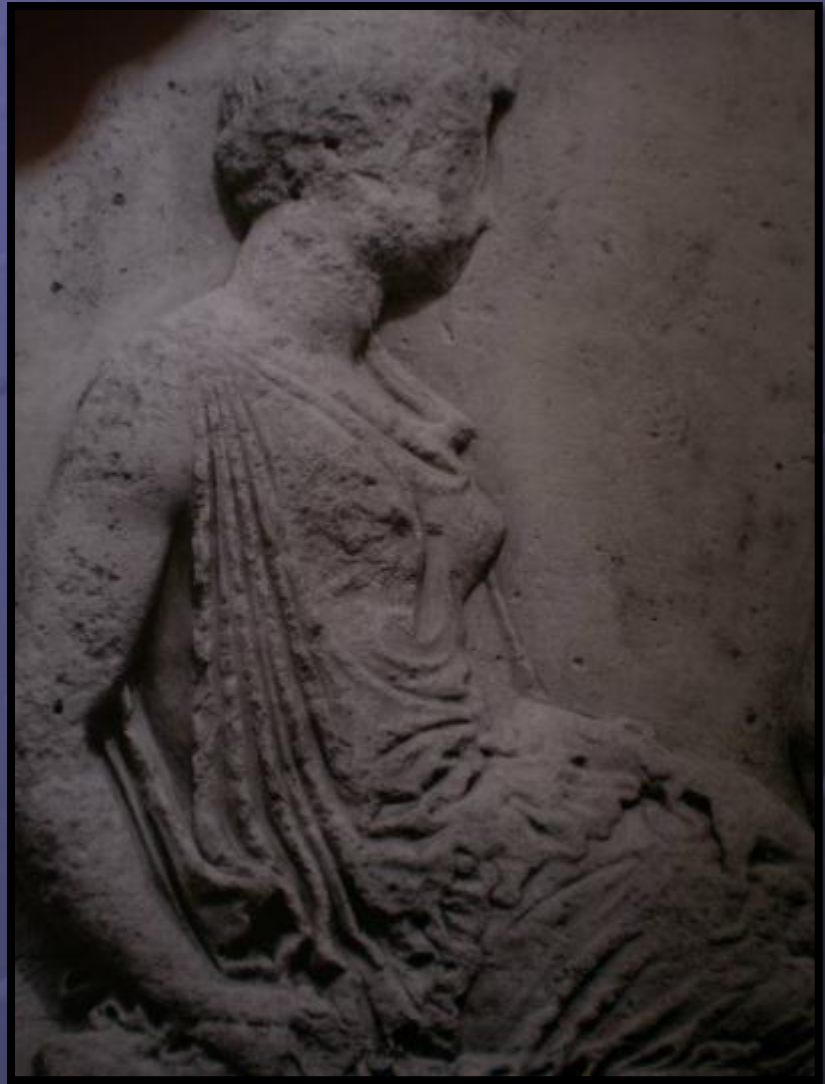
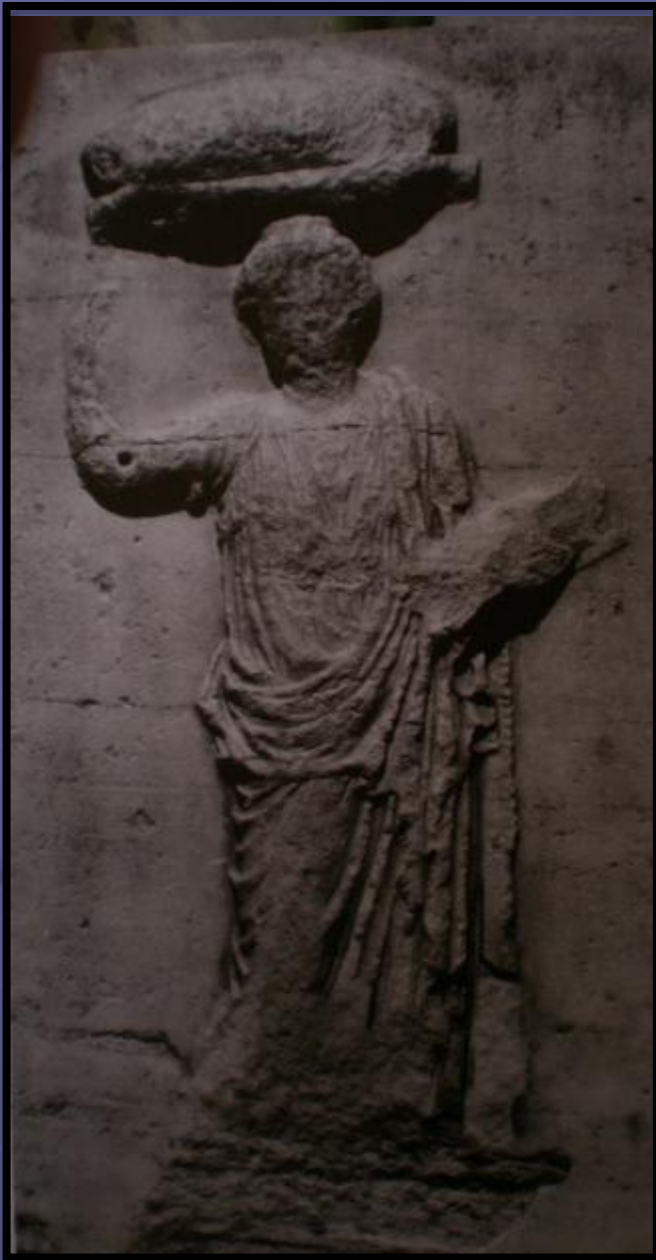

Ιωνική ζωφόρος του Παρθενώνος. Η ανατολική πλευρά, Αθηναίες πεπλοφόροι. Δύο κόρες που προπορεύονται των άλλων έχουν μόλις παραδώσει το τελετουργικό κάνιστρο (κανούν) με τα εργαλεία της θυσίας που κρατούσαν σε έναν τελετάρχη.

Ιωνική ζωφόρος του Παρθενώνος . Μορφές από την κεντρική σκηνή της ανατολικής πλευράς. Μία Αρρηφόρος παραδίδει ενδύματα (:) που μεταφέρει πάνω σε δίφρο στην ιέρεια της Αθηνάς Πολιάδος. Δίπλα της ο Άρχων Βασιλεύς χειρίζεται έναν διπλωμένο πέπλο με τη βοήθεια ενός αγοριού (κατ' άλλους μίας ακόμη Αρρηφόρου, δηλ. κοριτσιού). Για τους δίφρους των κοριτσιών έχει υποθεθεί κατά μια άποψη ότι χρησίμευαν ως καθίσματα της ιέρειας και του άρχοντος βασιλέως.

Ανατολική ιωνική ζωφόρος του Παρθενώνος. Η Αρρηφόρος με τον δίφρο μεταφέρει ενδύματα (;) στην κεφαλή, και το υποπόδιο του δίφρου στο αριστερό χαμηλωμένο χέρι. Δεξιά η καθιστή Αθηνά από την παράσταση του δωδεκαθέου που παρακολουθεί την πομπή.

Ιωνική ζωφόρος του Παρθενώνος. Ανατολική πλευρά. Η πρώτη παράσταση του δωδεκαθέου στη γλυπτική. Η Ήρα και η Δήμητρα.

Βιβλιογραφία – Πηγές Εικόνων

E. Berger, *Der Parthenon in Basel. Dokumentation zu den Metopen*, Mainz 1986.

F. Brommer, *Der Parthenonfries. Katalog und Untersuchung*, Mainz am Rhein 1977.

J. Boardman, *The Parthenon and Its Sculpture*, London 1985.

J. Neils επιμ. *The Parthenon. From Antiquity to the Present*, Cambridge 2005.

K. Schwab, Celebration of Victory. The Metopes of the Parthenon, στο Neils 2005,159-197.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση, Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Οι φωτογραφίες από μουσεία έχουν δημιουργηθεί από τη διδάσκουσα του μαθήματος, επίκουρη
καθηγήτρια Ιφιγένεια Λεβέντη

Το copyright έργων τρίτων ανήκει εξ ολοκλήρου στους δημιουργούς τους. Τα έργα χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο του μαθήματος αποκλειστικά για εκπαιδευτικούς και μη εμπορικούς σκοπούς.